

RECUILL DE NOMS POPULARS

HUMBERT SALVADÓ I CABRÉ

Vilafranca del Penedès

Aquest treball és un inventari de noms d'ocells de la zona que comprèn les conques de l'Anoia, Foix i Gaià.

S'han escollit aquests límits, perquè ha estat fins ara la zona estudiada pel grup d'Ornitologia del Museu del Vi de Vilafranca del Penedès.

Hem volgut recollir els noms d'ocells del saber popular. Principalment són caçadors i paranyistes els qui en saben més, ja que desgraciadament són els qui hi tenen més contacte. Molts d'aquests noms estan en període de desaparèixer, ja que ara han sortit llibres d'ocells amb els noms oficials, de forma que si sabem el més correcte oblidarem els altres.

Ahora també és interessant perquè aquests noms poden mostrar conductes o característiques interessants dels ocells.

Com sabem varien segons la zona en què estiguem. N'hi hau-

rà que es faran servir al llarg de la costa, altres en pobles concrets, altres a tot arreu, sense esbrinar els seus límits.

Hem vist que n'hi havia de diversos orígens:

- Alguns són variacions sobre el mateix nom, per exemple l'abellerol *Merops apiaster*; al Penedès tenim bellerola, abellerola i abellerol.
- Adaptacions de noms castellans, per exemple la grua *Melagris grus*, al Penedès tenim grulla; la cigonya *Ciconia ciconia*, al Penedès també tenim cigüenya
- Confusió d'ocells, que per semblança se'ls dona el mateix nom, per exemple l'esparver *Accipiter nisus* i el xoriguer *Falco tinnunculus* a vegades al Penedès tots dos reben el nom d'esparver.
- Altres no varien ni aquí ni en tot el Principat, com el cucut *Cuculus canorus* el Rossinyol *Luscinia megarhyncha*, generalment pertanyents a ocells molt comuns.

Per altra banda també tenim ocells que no tenen nom, és a dir espècies difícils d'observar, rares, amagadisses o de pas.

En aquest inventari que hem fet a partir de la llista d'ocells classificats de l'arxiu de la Col·lecció Ornitològica del Museu de Vilafranca, fem esment dels noms d'ocells recollits fins ara.

L'ordenació i nomenclatura científica és l'adoptada pel «Pronuario de la Avifauna Española» BERNIS F. 1955 Ardeola 1. Els noms en català són els adoptats per la Secció Regional Catalana de la S.E.O.

Interpretació

- Primer hi ha el nom oficial en català, al costat el nom científic i a sota:
- Negreta, quan el nom està escrit en lletra negreta, vol dir que és general en tota la zona estudiada.
- Cursiva, quan el nom està escrit en lletra cursiva, vol dir que és el més usat en aquella zona.
- Normal, quan el nom està escrit en lletra normal, vol dir que a més del nom en general n'hi ha més de secundaris i menys

importants en aquella zona; quan el nom està escrit en lletra normal, i no n'hi ha cap més, vol dir que és l'únic, però que no el podem considerar general per manca de dades, ja que es tracta d'espècies difícils d'observar.

CABUSSET. *Podiceps ruficollis*

cabusset

BALDRIGA PUFÍ. *Puffinus puffinus*

baldriga (Creixell)

MASCARELL. *Sula bassana*

capbussaire i/o **cabussaire** (Creixell), hom creu que aquest nom és més encertat que el de mascarell, ja que la conducta normal en aquest ocell és volar sobre la superfície del mar i de sobte es llença en picat a pescar un peix.

CORB MARÍ. *Phalacrocorax sp.*

corb mari

cabussoners (Creixell), aquest ocell mentre neda, de cop s'enfonsa per a pescar algun peix.

BERNAT PESCAIRE. *Ardea cinerea*

bernat pescaire

garsa reial (Sant Pere de Ribes), del castellà «garza real».

AGRÓ ROIG. *Ardea purpurea*

gall faver (Cunit)

garsa imperial (Sant Pere de Ribes), del castellà «garza imperial»

bernat pescaire (Sant Sadurní d'Anoia, Vilafranca), per confusió amb l'espècie anterior.

MARTINET BLANC. *Egretta garzetta*

agret

MARTINET DE NIT. *Nyctycorax nyctycorax*

martinet

BITÓ. *Botauruts stellaris*

bitó

CIGONYA. *Ciconia ciconia*

cigonya

cigüenya, del castellà «cigüeña»

ÀLIC ROIG. *Phoenicopterus ruber*
flamenc

OCA. *Anser sp.*
oca

ÀNEC COLL-VERD. *Anas platyrhynchos*
coll-verd
coll-blau (Cubelles)

XARRASCLET. *Anas querquedula*
sarset d'estiu, ocell de pas a la primavera, a diferència del
xarxet que és hivernant

XARXET. *Anas crecca*
sarset
sardet i xarxet (Creixell)

ÀNEC XIULADOR. *Anas penelope*
ànec cap-roig
ànec xiulador

ÀNEC CULLEROT. *Anas clypeata*
ànec cullerot

FALCÓ VESPER. *Pernis apivorus*
aligot, per semblança amb el *Buteo buteo*, i a més al ser
de pas es veu poc temps.

MILÀ I MILÀ NEGRE. *Milvus milvus* i *Milvus migrans*
millà, vulgarment no es fa diferència entre les dues espècies,
a més s'observen en poca quantitat en l'època de pas.

ASTOR. *Accipiter gentilis*
astor

ESPARVER. *Accipiter nisus*
esparver

ALIGOT. *Buteo buteo*
aligot

ÀGUILA CUABARRADA. *Hieraetus fasciatus*
àguila o àliga
àguila petita (Sant Pere de Ribes)
àguila perdicera (Vilafranca), del castellà «àguila perdicera»

ÀGUILA DAURADA. *Aquila chrysaetus*

àguila o àlga

FALCÓ PELEGRÍ. *Falco peregrinus*

falcó

XORIGUER. *Falco tinnunculus*

esparver, nom molt estès, per confusió amb l'*Accipiter nisus*
xoriguer

PERDIU. *Alectoris rufa*

perdiu

GUATLLA. *Coturnix coturnix*

guatlla

gotlla (Vilafranca)

GRUA. *Melagoris grus*

grulla, del castellà «grulla»

RASCLÓ. *Rallus aquaticus*

rascló

GUATLLA MARESA. *Crex crex*

guatlla malesa

guió (Vilafranca).

POLLA PINTADA. *Porzana porzana*

polla pintada (Cunit)

POLLA D'AIGUA. *Gallinula chloropus*

poll d'aigua

polla fotxera

FOTJA. *Fulica atra*

fotja

SISÓ. *Otis tetrax*

sisó

FREDELUGA. *Vanellus vanellus*

fredulega, (intercanvi de dues vocals)

cogullot (Igualada), té cresta com la cogullada *Galerida* sp.
però és molt més gros.

pebrè o pebret (Cunit, Cubelles)

DAURADA. *Pluvialis apricarius*

daurada

polit (Creixell)

CORRIOL GROS. *Charadrius hiaticula*

corriol gris

CORRIOL PETIT. *Charadrius dubius*

corriol

CORRIOL CAMANEGRE. *Charadrius alexandrinus*

corriol

GAMBA ROJA. *Tringa totanus*

cama-roja

VALONA. *Tringa glareola*

xiulador

XIVITONA. *Tringa hypoleuca*

xivitona

BECADELL. *Gallinago gallinago*

segar

becassí o becassina. Santa Margarida i els Monjos.

BECADELL SORD. *Lymnocyptes minimus*

becadell

BECADA. *Scolopax rusticola*

becada

CAMESLLARGUES. *Himantopus himantopus*

cama-roig

TORLIT. *Burhinus oedicemus*

siriot

xamarlic (Sitges i Cunit)

samarll (Creixell)

GAVINA. GAVIÀ. *Larus sp.*

gavina

gaviota, del castellà «gaviota»

GAVIÀ ARGENTAT. *Larus argentatus*

gavina o gaviota

gavilà (Roda i Berà)

GAVINA. *Larus rudibundus*

gavina o gaviota

galiva (Creixell)

FUMARELL NEGRE. *Chlidonias niger*

fumarell

XATRAC. *Sterna sp.*

xatrac

GAVOT. *Alca torda*

gavot (Calafell)

FRARET. *Fratercula arctica*

macs (Creixell)

gavot (Calafell). Tant *Fratercula arctica* com *Alca torda*, són ocells semblants que pertanyen a la mateixa família, generalment difícils d'observar.

XIXELLA. *Columba oenas*

xixella

colom (s'empren els dos noms indiferentment)

surita, del castellà «paloma zurita»

TUDÓ. *Columba palumbus*

tudó

TÓRTORA. *Streptopelia turtur*

tórtola, del castellà «tórtola»

tórtora

CUCUT REIAL. *Clamator alandarius*

garsa groguera (Sant Pere de Ribes), hom el creu un nom molt encertat perquè normalment parasiten els nius de garsa, i els polls de cucut sen de color groguenc amb el llom fosc.

cucut xeixa (Sant Pere de Ribes), segurament fent referència al seu cant, i per diferenciar-lo del cucut *Cuculus canorus*.

CUCUT. *Cuculus canorus*

cucut

ÒLIBA. *Tyto alba*

òliba

XOT. *Otus scops*

xupa

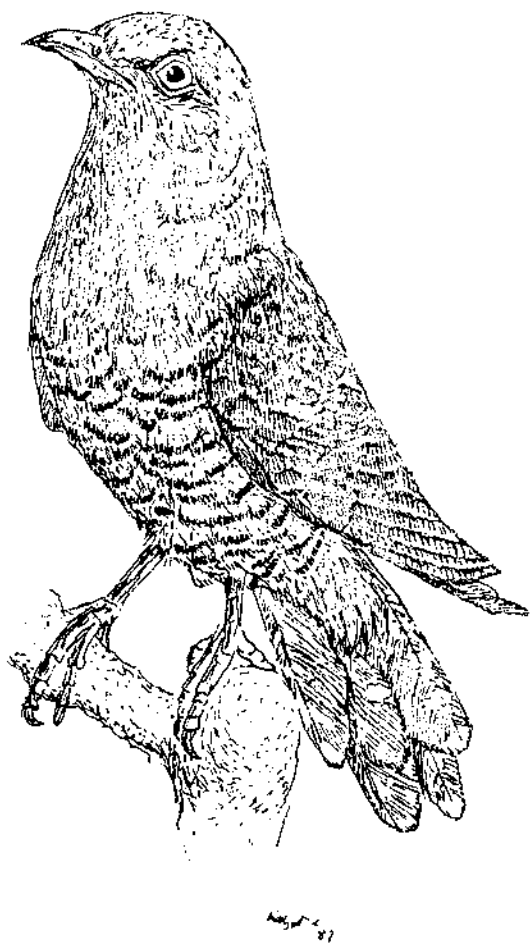
xot

tòtila (Vilafranca)

xupeta (Vilafranca), ve de *xupa*.

DUC. *Bubo bubo*

duc

Cucut, *Cuculus canorus*.

dugo (El Pont d'Armentera)

MUSSOL. *Athene noctua*

mussol

GAMARÚS. *Strix aluco*

cabrota

cabra boja (Marmellar, Miralles)

cabra boc (Vilafranca)

El cant d'aquest ocell és una estranya cridòria d'on li vénen els noms.

MUSSOL BANYUT. *Asio otus*

duc petit

SIBOC I ENGANYAPASTORS. *Caprimulgus ruficollis* i *C. europaeus*

enganyapastors

correu (Vilafranca)

BALLESTER. *Apus melba*

falzia (Querol)

FALZIOT. *Apus apus*

falziot

falzia

BLAUET. *Alcedo atthis*

blauet

martí pescador

ABELLEROL. *Merops apiaster*

bellerola

abellerola

abellerol

criolles (Vilardida)

rioles (Sant Jaume Sesoliveres)

PUPUT. *Upupa epops*

puput

COLLTORT. *Jynx torquilla*

colltort

PICOT VERD. *Picus viridis*

plgot

TERREROLA. *Calandrella cinerea*.

ordier (Sant Pere de Ribes), s'anomena així perquè normalment fa els nius en sembrats d'ordi, que és el cereal més cultivat en aquest lloc.

xurriu (Rodonyà, Vila-rodona)

COGULLADA. *Galerida cristata*

coballada o cogullada

cucullada (Cubelles)

COGULLADA FOSCA. *Galerida melabarica*

coballada o cogullada de muntanya

COTOLIU. *Lullula arborea*

cotollu

titoliva (Creixell)

ALOSA. *Alauda arvensis*

losa, adaptat a una comoditat fonètica

alosa, menys corrent, (nom original)

ORENETA. *Hirundo rustica*

oreneta

ORENETA CUABLANCA. *Delichon urbica*

roquerol

roquerola

Ocell que antigament criava a les penyes i avui dia ho fa als pobles principalment.

PAPAMOSQUES GRIS. *muscipapa triata*

ronsardeta (Sant Esteve Sesrovires)

sit d'estiu (Sant Pere de Ribes. Vilafranca)

sit (Creixell)

BRUEL I REIETÓ. *Regulus ignicapillus* i *R. regulus*

reietó, sense fer cap diferència entre les dues espècies, que són molt semblants.

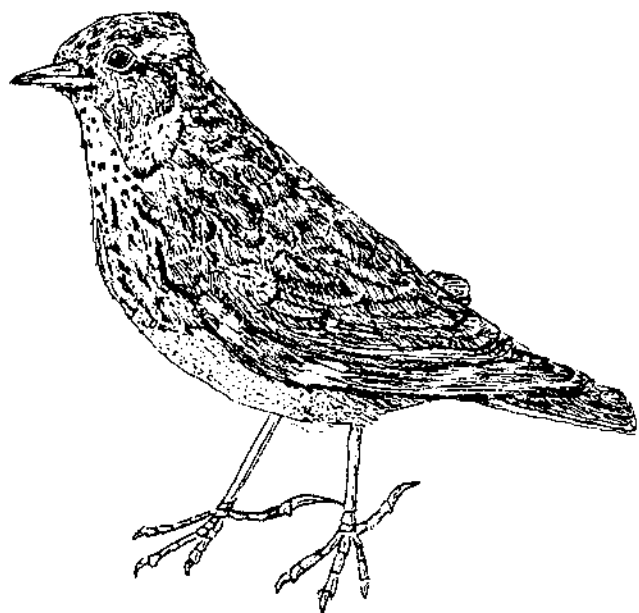
MOSQUITER GROC PETIT i altres MOSQUITERS. *Phylloscopus collybita* i *P. sp.*

puça (Vilafranca)

futa (Creixell)

bobareta (Sant Pere de Ribes, Cubelles)

Generalment són confosos tots els mosqueters però *P. collybita* és el més freqüent en temps de cacera.

Cotoliu *Lullula arborea*, generalment se l'anomena cotoliu, però a Creixell també li diuen titoliva.

TRIST. *Cisticola juncidis*.

petit rei (Cunit)

reiet i/o putes, al·ludint a la seva forma de vol mentre canta.

TALLAROL GROS. *Sylvia borin*.

figuetaire o figueter (Sant Pere de Ribes, Sitges), aquí sols és migrant i als finals d'agost i setembre se solen veure a les figueres per a menjar els seus fruits.

TALLAROL DE CASQUET. *Sylvia atricapilla*.

talaret o fallaret de casquet

capnegre (Vilafranca), el mascle té el capell negre.

cap d'oli (Vilafranca), la femella té el capell marró

TALLAROT EMMASCARAT. *Sylvia hortensis*.

ronsarda (Vilafranca)

ronsarda grossa (Sant Pere de Ribes)

tallareta capsigranyera (Sant Esteve Sesrovires), aquest últim nom molt encertat perquè sol construir el seu niu a un lloc molt pròxim a on el té una parella de capsigranys *Lanius senator*.

TALLAROL CAPNEGRE. *Sylvia melanocephala*.

talaret o tallaret de capnegre

tallareta capsigró (Sant Esteve Sesrovires)

capnegre (Cubelles, Creixell)

tallaret de país (Vilafranca)

TALLAROL DE GARRIGA. *Sylvia cantillans*

tallaret de garriga

TALLARETA CUALLARGA. *Sylvia undata*

talaret o tallaret

tallaret de mata (Olivella)

tallaret de muntanya (Vilafranca)

casarina (Creixell)

Viu a les bosquines o sigui vegetació baixa, brolles, màquies..., a diferència dels altres tallarols *Sylvia sp.* esmentats, que estan en bardisses o bé en boscos.

BOSQUETA. *Hippolais poliglotta*

ronsarda xica o petita (Sant Pere de Ribes)

ROSSINYOL BASTARD. *Cettia cetti*

rossinyol bord, ja que és com un rossinyol (comú) *Luscinia*

megarhyncha de coloració, però el seu cant és curt i monòton.

ROSSINYOL. *Luscinia megarhyncha*
rossinyol

PIT-ROIG. *Erithacus rubecula*
barba-rogi
reietó (Sant Esteve Sesrovires)

COTXA CUA-ROJA. *Phoenicurus phoenicurus*
cotxa cua-roja (Sant Pere de Ribes)
cua-roig

COTXA FUMADA. *Phoenicurus ochrurus*
cotxa
cotxa fumada (Sant Pere de Ribes)
barbanegre (Cubelles)

BITXAC. *Saxicola torquata*
bitxac
cagamànecs (Cubelles), pel costum de posar-se sobre els mànecs de les aixades.

CÒLIT GRIS. *Oenanthe oenanthe*
còbit gris

CÒLIT. *Oenanthe hispanica*
còbit, és el còlit que trobem més freqüentment.

MERLA DE CUA BLANCA. *Oenanthe leucura*
Còbit roquer

MERLA ROQUERA. *Monticola sexatilis*
merla roquera

MERLA BLAVA. *Monticola solitarius*
passara

GRIVA. *Turdus viscivorus*
griva

GRIVA Cerdana. *Turdus pilaris*
griva cerdana

TORD. *Turdus philomelos*
tord

TORD ALA-ROIG. *Turdus iliacus*

tord

tord ala-roig, no tothom fa diferència entre el *T. philomelos* i el *T. iliacus*, ja que són força semblants.

MERLA DE PIT BLANC. *Turdus torquatus*

merla de pit blanc

MERLA. *Turdus merula*

merla

CARGOLET. *Troglodytes troglodytes*

ull de bou

MERLA D'AIGUA. *Cinclus cinclus*

merla d'alguà

PARDAL DE BARDISSA. *Prunella modularis*

pardal de bardissa, sit de bardissa i sit d'hivern (Sant Pere de Ribes)

TITELLA. *Anthus pratensis*

titla

titeta (Vilafranca)

piula (Sant Esteve Sesrovires)

sit (Creixell)

CUERETA BLANCA. *Motacilla alba*

pastorella blanca

pastorella (Creixell)

CUERETA TORRENTERA. *Motacilla cinerea*

pastorella groga

xurric de pas (Creixell) , cria als torrents, i a la costa hi és de pas, a l'interior els podem veure tot l'any.

pastorella de país (Vilafranca)

CUERETA GROGA. *Motacilla flava*

pastorella groga

xurric (Creixell), cria solament a la costa.

BOTXÍ. *Lanius excubitor*

botxí

garsa marina (Sant Esteve Sesrovires)

garsa groguera (Sant Pere de Ribes), cal remarcar que aquest nom també es dona per al *Clamator glandarius* a Sant Pere de Ribes.

CAPSIGNANY. *Lanius senator*

capsigrany

RASPINELL. *Certhia brachydactyla*

rapa-soques, ocell petit que s'enfila per l'escorça dels arbres amb molta facilitat.

PELA-ROQUES. *Tichodroma muraria*

escurabecs (Vilafranca)

MALLERENGA BLAVA. *Parus caeruleus*

primavera blava

rabinat (Sant Pere de Ribes), l'anomenen així per la conducta més o menys agressiva que presenta a l'ésser atrapat per les teles.

MALLERENGA CARBONERA. *Parus major*

primavera de ratlla

MALLERENGA EMPLOMALLADA. *Parus cristatus*

primavera de cresta

TEIXIDOR. *Remiz pendulinus*

teixidor

MALLERENGA CUALLARGA. *Aegithalos caudatus*

primavera cuallarga

cuallarg (Olivella)

CRUIXIDELL. *Emberiza calandra*

cruixidell

GRATAPALLES. *Emberiza cirius*

gratapalles, picapalles (Vilafranca)

sit-groc (Sant Esteve Sesrovires, Sant Pere de Ribes)

sitroc (Sant Pere de Ribes)

sitroc de collaret (Cubelles)

piula groga (Creixell)

SIT NEGRE. *Emberiza cia*

sit negre

sit blau

sitroc llis (Cubelles), en aquest cas és interessant, doncs, veure l'evolució de la llengua, sabem que sit ve d'un ocell que emet un so semblant al fonema sit, i a més té un traç groc cridaner, llavors se l'ha anomenat sit-groc *Emberiza cir-*

lus, per abús o mal ús ha passat a sitroc. En alguns llocs sitroc ha deixat de tenir el significat de sit-groc, per a ésser un nom genèric del grup dels sits, en científic *Emberiza*, llavors els dos sits esmentats sit-groc i sit-negre han esdevingut sitroc de collaret i sitroc llis respectivament.

piula fumada (Creixell)

DURBEC. *Coccothraustes coccothraustes*

durbec

becdur (Vilafranca)

VERDUM. *Carduelis chloris*

verdum

verderol (Creixell, Vilafranca)

CADERNERA. *Carduelis carduelis*

cadenera

LLUER. *Carduelis spinus*

lluer

PASSERELL. *Acanthis cannabina*

passerell

GAFARRÓ. *Serinus serinus*

gafarró

PINSÀ BORRONER. *Pyrrhula pyrrhula*

pinsà borroner

canonja (Vilafranca)

TRENCAPINYES. *Loxia curvirostra*

trencapinyes

PINSÀ. *Fringilla coelebs*

pinsà

PINSÀ MEC. *Fringilla montifringilla*

pinsà mec

PARDAL COMÚ. *Passer domesticus*

pardal

PARDAL XARREC. *Passer montanus*

pardal xarrec

pardal francès (Sitges, Cubelles), es captura als paranys a la tardor en les seves migracions. Hom creu que procedeixen de França.

pardalet (Sant Pere de Ribes)

PARDAL D'ALA BLANCA. *Montifringilla nivalis*.

pardal blanc (Vilafranca, Sant Pere de Ribes), és molt típic de llocs nevats, a l'estiu viu més amunt dels 2.000 m. S'ha-vien vist en hiverns molt freds, però de l'última dècada no en tenim dades

PARDAL ROQUER. *Petronia petronia*

pardalenca (Sant Pere de Ribes)

tordana (Vilafranca)

pardal tordal (Creixell, Cubelles)

pardal roquer

ESTORNELL. *Sturnus vulgaris*

estornell

ORIOI. *Oriolus oriolus*

orloi

CORB. *Corvus corax*

corb

CORNELLA. *Corvus corone*

cornella

GRALLA. *Corvus momedula*

gralla

GARSA. *Pica pica*

garsa

GAIG. *Garrulus garrulus*

gaig

CONCLUSIONS

Fent una ullada a les dades veiem que podem generalitzar algunes qüestions.

Podem saber més o menys on estan situades les diverses espècies, i algunes en quina època de l'any es pot veure, per exemple:

El mosquiter gros *Sylvia borin* que li diem figuetaire, és un ocell migratori en el litoral, que ha agafat aquest nom perquè es veu en les figueres a l'època que maduren les figues. En les cueretes, per exemple la cuereta torrentera *Motacilla cinerea* a Creixell li diuen «xurric de pas», perquè allí només hi és de pas, en canvi a Vilafranca li diuen «pastorella de país» ja que cria a la vora.

Els ocells que tenen un nom general, es poden considerar comuns al Penedès, o bé inclosos en la cultura popular, en aquest segon cas l'àlic roig *Phoenicopterus ruber* que li diem flamenc, és ben conegut per a tots, encara que no se l'ha vist gaires vegades en aquesta zona.

Els ocells amb un sol nom, en el cas de ser subratllat, es tracta d'espècies més o menys localitzades, com el ballester, *Apus melba*, o escassos com el gavot, *Alca torda*, i si no està subratllat es tracta d'ocells poc freqüents i de pas en molts casos.

Si són espècies amb diversos noms però cap de general, hi podem trobar des d'espècies poc comunes com el fraret, *Fratercula arctica*, fins a ocells més abundants com el cucut reial *Clamator glandarius*, però en qualsevol cas d'aquests si tenen més de dos noms són espècies més o menys freqüents.

L'inventari queda obert i agraïm a qualsevol persona que poc o molt entesa en ocells ens porti altres noms per tal de poder-lo ampliar. I per acabar m'agradaria agrair al Sr. Pere Mestre i Ravents per la seva aportació de dades i ajuda en l'enfocament del tema, i a paranyistes i caçadors que han col·laborat en l'aportació de dades.

BIBLIOGRAFIA

PERE MESTRE I RAVENTÓS. Ocells del Penedès (Iª part)

JOAQUIM MALUQUER I SOSTRES. Els ocells de les terres catalanes

